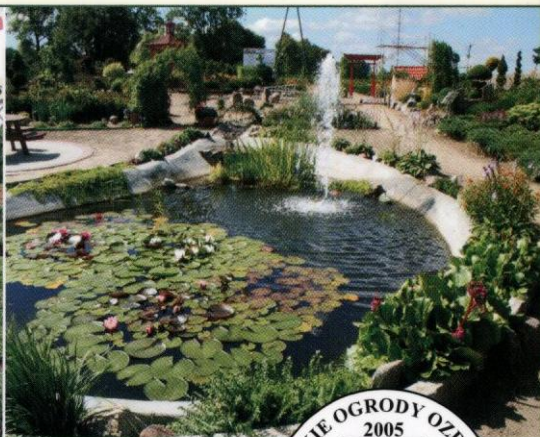

Polskie ogrody ozdobne

Frank - raj

Przewodnik po ogrodach

Frank - 2008 rok

Spis treści

strona

Wstęp	3
I Spacerkiem przez wieki	
1. Ogród średniowieczny (XV wiek)	5
2. Ogród neorenesansowy przy pałacu królewskim Sobieskich w Wilanowie	7
3. Ogród barokowy (II połowa XVII wieku) przy rezydencji królewskiej Jana III Sobieskiego w Wilanowie	10
4. Ogród rokokowy (II połowa XVIII wieku) przy pałacu Branickich w Białymstoku	12
5. Labirynt (XVII - XVIII wiek) projekt własny	13
6. Ogród barokowo - angielski (II połowa XVIII wieku przy Pałacu Opatów w Gdańsku	15
7. Ogród sentymentalno - romantyczny (przełom XVIII i XIX wieku) w Arkadii Heleny Radziwiłłowej	17
8. Ogród modernistyczny (XX wiek) w południowej części Parku Łazienkowskiego	19
9. Bylinowy ogród botaniczny (projekt własny)	21
10. Ogród wiejski (projekt własny)	22
11. Ogród japoński (projekt własny)	24
12. Ogród wodny ze skarpą (projekt własny)	26

II Szkołka krzewów ozdobnych i sprzedaż

1. Szkołka krzewów ozdobnych i bylin	29
2. Centrum ogrodnicze	31
3. Dodatkowe elementy otoczenia	32

Tekst

Hubert Kopciowski

Fotografie

Krzysztof Kłos, Hubert Kopciowski

Opracowanie graficzne i edycja

"A-Z PRO" Sp. z o.o.

www.fotopro.pl

www.frank-raj.pl
www.ogrodyozdobne.info

WSTĘP

Oddajemy w Państwa ręce przewodnik, który pomoże w zwiedzaniu założonych przez nas ogrodów ozdobnych i wzbogaci wiedzę historyczną na temat powstających na przestrzeni wieków w Polsce ogrodów.

W krótkim zarysie chcemy pokazać Państwu, jakie były podstawowe założenia i charakterystyczne cechy ogrodów z przeszłości oraz jak te zasady znajdują odzwierciedlenia w naszej ekspozycji. Przedstawione przez nas ogrody są próbą rekonstrukcji, w pomniejszonej skali, polskich ogrodów ozdobnych w ich rozwoju historycznym. Rekonstrukcji tej dokonaliśmy na podstawie oglądu wybranych istniejących ogrodów charakterystycznych dla minionych wieków lub na podstawie zachowanych w dokumentach opisów i rysunków, które przedstawiamy dodatkowo na fotografiach wyeksponowanych w gablotach umieszczonych na budynku galerii.

Jest to jedyna w Polsce próba całościowej ich rekonstrukcji w jednym miejscu co niewątpliwie pozwoli na pełniejsze ich zrozumienie. Projektantem całości obiektu i jego wykonawcą jest pan Hubert Kopciowski, historyk sztuki, który wraz z małżonką Wandą i synem Zenonem jest również właścicielem szkółki krzewów ozdobnych, obok której usytuowane zostały opisywane przez nas ogrody.

Nasza ekspozycja obejmuje dziś 12 ogrodów, każdy z nich zajmuje ok. tysiącmetrową działkę. Projekt, prace ziemne i pierwsze nasadzenia roślinności w ogrodach rozpoczęliśmy w 2005 roku i już w roku następnym udostępniliśmy zwiedzającym pierwsze z nich. Były to następujące ogrody historyczne: średniowieczny, renesansowy, barokowy, rokokowy, labirynt oraz 3 współczesne zrealizowane w stylu wiejskim, japońskim i tzw. ogródek przydomowy.

Jednocześnie pracowaliśmy nad poszerzeniem ekspozycji o dalsze ogrody, tj. barokowo - angielski, romantyczny i modernistyczny. Osobliwością naszej ekspozycji jest również ogródek botaniczny, który zatytułowaliśmy "Świat bylin".

Nasza oferta poszerzona zostanie w 2008 roku o palmiarnię z roślinami egzotycznymi różnych stref klimatycznych.

W kolejnych rozdziałach naszego przewodnika zapoznajemy Państwa z poszczególnymi typami ogrodów. Każdy rozdział zawiera garść wiadomości historycznych oraz fotografie naszej rekonstrukcji. Zaznaczonym cyfrom przyporządkowany jest konkretny element konstrukcji ogrodu danego typu.

Wyrażamy nadzieję, że ten skromny przewodnik pozwoli na pełniejsze zrozumienie polskiej architektury ogrodowej i zainspiruje Państwa do realizowania własnych pomysłów. Pragniemy też, aby nasze ogrody były źródłem przeżyć estetycznych i zachęciły do podziwiania ich piękna w różnych porach roku.

Ogrody są otwarte od 1 kwietnia do 15 listopada, w dni powszednie w godz. od 10 do 19 i w niedzielę od 12 do 18. Wycieczkom zorganizowanym umożliwia się wcześniejsze zamówienie przewodnika (za odpłatnością).

Wszelkich informacji udzielamy telefonicznie pod numerem tel.: 058 588 93 24.

Miłośników przyrody zachęcamy również do zwiedzania jednego z najstarszych i ciekawszego w Polsce Ogrodu Dendrologicznego znajdującego się na terenie naszego Nadleśnictwa Kaliska, w miejscowości Wirty k/Borzechowa (gmina Zblewo, powiat Starogard Gdański). W drugiej części przewodnika zamieszczamy dodatkowo informacje na temat naszej szkółki, warunków sprzedaży materiału szkółkarskiego i artykułów ogrodniczych.

I. SPACERKIEM PRZEZ WIEKI

1. Ogród średniowieczny (XV w.)

W Polsce ogrody średniowieczne zachowały się w szczątkowych fragmentach. Na ich podstawie oraz literatury tego okresu, analogicznie do ogrodów europejskich, można z pewnym prawdopodobieństwem zrekonstruować najbardziej typowy ogród tego okresu.

*W przedstawionym przez nas ogrodzie oparliśmy się głównie na rysunkach architekta krajobrazu prof. Janusza Bogdanowskiego. Prekursorami zakładania ogrodów były zakony bernardynów, cystersów i kartuzów, a nawet zakony żebracze. W średniowieczu wykształcił się typ ogrodu klasztornego, którego najważniejszym elementem był **wirydarz** [1] ujęty w czworobok, otoczony krużgankami. Stanowił on miejsce spacerów, wypoczynku i kontemplacji - niekiedy zwano go rajem biblijnym. Był pięknie zdobiony roślinami kwiatowymi, ziołami. Rośliny, oprócz swoich walorów estetycznych, reprezentowały również wartości symboliczne, np. fiołki były symbolem pokory, róże symbolem krwi męczeńskiej, białe lilie czystości wiary, bukszpan nieśmiertelności. Goździki stanowiły kwiat bogów, a jabłko było synonimem zła.*

Sam układ czworoboku sugerował pewien symboliczny wzorec, który przypominał o czterech rzekach raju, a ich rogi to odwołanie do czterech ewangelistów. Później wirydarz stał się odrębną częścią ogrodów sytuowanych poza klasztorem, a przy zamkach poza ich murami.

O charakterze wypoczynkowym ogrodu średniowiecznego świadczą dość powszechnie stosowane w tym okresie **ławy darniowe** [2] obmurowane cegłą, deskami lub oplecione po bokach wikliną i wypełnione u góry darnią. Natomiast tzw. **chłodniki** [3], zbudowane z żerdzi, oplecione winobluszczem, winoroślą czy chmielem, stanowiły ochłodę podczas spacerów. Treliáže natomiast dawały cień boczny.

Poza wirydarzami były odrębne ogrody o charakterze użytkowym, jak: warzywnik, sad, zielnik, gaik i łąka kwietna. W **warzywniku** [5] siano bób, groch, soczewicę, ciecierzycę, a później kapustę, cebulę, rzepę, marchew i soczew (w średniowieczu najczęściej spożywano tzw. breję gotowaną z mieszanki bobu i prosa, która zastępowała białko zwierzęce; jako napój stosowano piwo, a w klasztorach wino z miodem - często niestety nadużywane, stąd znane powiedzenie: "pijany, jak mnich").

Niewielki ogród ziołowy zw. **Herbularis** [9] przeznaczony był do upraw roślin leczniczych, w którym rosły m.in.: szalwia, ruta, mięta, koper, rozmaryn, kminek, rumianek, cząber, rzeżucha, wrotycz, bazylija. Przy nim był sytuowany dom opata, a w ogrodach zamkowych dom lekarza, w którym przyrządzano lekarstwa.

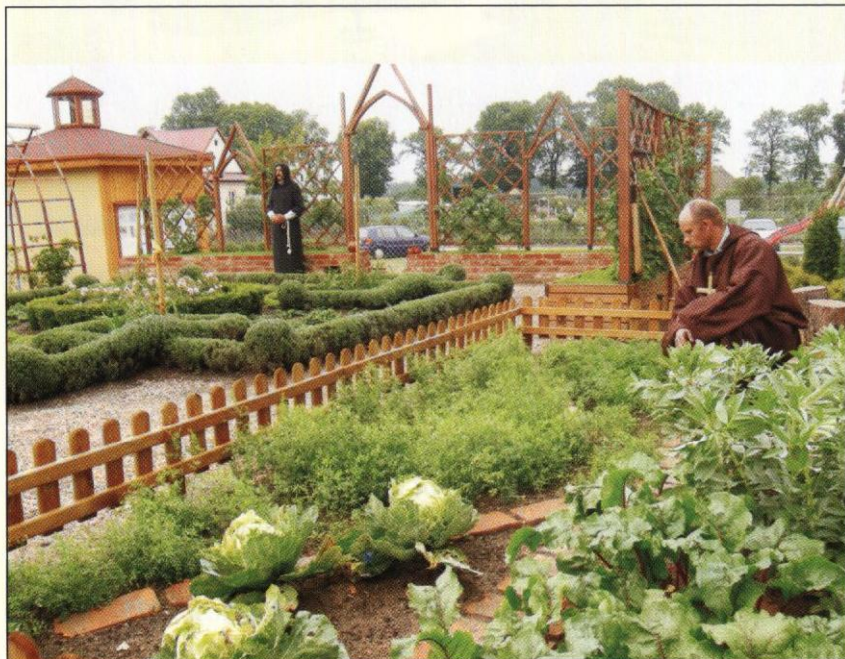
W otoczeniu klasztoru czy zamku urządzano **sad** [6] z sadzonymi w rzędach drzewami i krzewami owocowymi: gruszami, jabłonią, wiśniami, śliwami, czereśniami, brzoskwiniami, pigwami i morwami. **Gaik** [8] stanowił miejsce spacerów i ochłody.

Odrębnym miejscem spacerów i zabaw była **kwietna łąka** [7] z dziko rosnącymi kwiatami stokrotek, orlików, dzwonków, krokusów, nagietek, konwalii, fiołków, bratków, przebiśniegów czy pierwiosnków.

Nieodzownym elementem ogrodu średniowiecznego była **studnia** [4] obudowana cembrowiną, sytuowana w centrum wirydarza lub w pobliżu warzywnika, a niekiedy również basen wodny.

Z całości założenia ogrodu średniowiecznego w późniejszych wiekach wyodrębniły się parki i ogrody użytkowe, które nie są przedmiotem naszych rekonstrukcji.

Średniowieczna sztuka ogrodowa w Polsce stała na dość wysokim poziomie, o czym świadczą zachowane podręczniki ogrodnictwa J. Słonki z 1472 lub tłumaczenia z łaciny A. Trzecieckiego z 1540 r.

2. Ogród neorenesansowy przy pałacu królewskim Sobieskich w Wilanowie

Polskie ogrody okresu XVI i pocz. XVII w. kształtowały się pod wpływem sztuki włoskiej, czego dowodem jest nazwanie ładniejszego ogrodu - ogrodem włoskim. Do rozpowszechnienia się tych wzorów przyczynili się architekci sprowadzeni z Włoch, jak Santi Guci, projektant ogrodu w Księżu Wielkim. Ogrody renesansowe powstawały głównie przy rezydencjach pałacowych królów, magnatów, patrycjuszy miejskich i rozwijały się w dwóch kierunkach. We wczesnym okresie renesansu dominowała w ogrodach ich rola użytkowa, tak charakterystyczna dla sztuki średniowiecznej, nad estetyczną. Było to rozwinięcie wirydarza w

układzie szachownicowym, luźno związane z zabudową, z zastosowaniem nowych motywów renesansowych. Przykładem mogą być niezachowane ogrody w Balicach, Mnikowie czy ogród królowej Bony na Wawelu aktualnie zrekonstruowany wg stanu z 1541 r. W drugim okresie obowiązywały typowe dla tych założeń elementy stylistyczne, jak: symetria i geometryzacja przestrzeni nowymi elementami architektury ogrodowej. W klasycznej swej postaci ogród renesansowy zmierzał ku harmonijnemu pięknu swego wnętrza, a przykładem tego typu może być przedstawiony tu ogród. Jest on nieco zmodyfikowaną repliką, w pomniejszonej skali, neorenesansowego ogrodu założonego w latach 1855 - 1856 przez Bolesława Podczaszyńskiego na tarasie ogrodowym Sobieskich w Wilanowie.

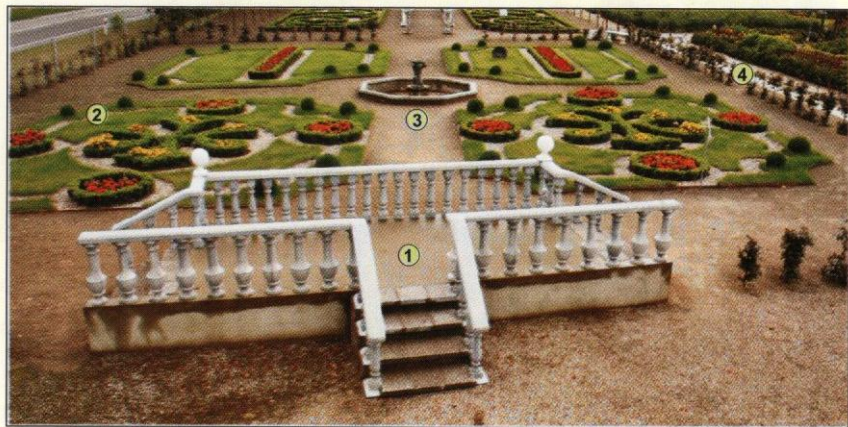
Wnętrze ogrodowe w porównaniu ze średniowiecznym jest bardziej złożone. Jego **parter [1]** (płaszczyzna pozioma) jak i bryły wolnostojące mają geometryczną formę. Kwatery sytuowane symetrycznie względem głównej osi, przedzielone ścieżkami, były kształtowane w prostokąty, trójkąty, koła. Były zdobione na obrzeżach strzyżonymi krzewami (bukszpan, ligustr, jałowiec, itp.), a ich wnętrza wypełnione kwiatami różanymi, cebulowymi lub trawą.

Ogród po bokach był ujęty w szpalery drzew liściastych (buki, klony) lub w **treliaże [2]** z pnączy (winorośle, tu wiciokrzew) dzieląc ogrody na części. Bryły wolnostojące - drzewa, kształtowane rośliny, rzeźby -

dopełniały całości. Nieodzownym elementem ogrodowym były **pergole** [5] zbudowane w prostych formach z żerdzi przykrywane od góry dzikim winem, pnącą fasolą, pnącymi różami itp. i chroniły przed skwarem. Natomiast okazałe **altany** [4] z ławami, kryte dachem (niekiedy blachą miedzianą) przybierały kształty wielobocznych budowli, a okazałsze typu widokowego nazywano belwederami. Ciekawą budowlą plastyczną była **fontanna** [3] sytuowana centralnie na rozwidleniu dróg. Miała ona ożywiać ogród przez hałaśliwie wytryskującą lub spływającą kaskadami wodę. Do podnoszenia wody wykorzystywano zmyślne urządzenia pneumatyczne spiętrzające wodę i inne odprowadzające wodę (istniały liczne podręczniki ich budowy). Fontanny składały się z kilku części: basenu u podstawy z przelewem wody, zdobionego trzonu, czasz w postaci płaskich zbiorników umożliwiających kaskadowe przelewanie się wody. Fontanna była zwieńczona rzeźbą przedstawiającą bóstwa mórz i rzek (Neptun, delfin, faun) oraz dekorowana maskarami. Oprócz fontann w ogrodach były stosowane wodospady, groty wodne. Opisane typy ogrodów współdziałały wzajemnie oddziałując na siebie, a ich cechy obserwowano jeszcze długo w XVII wieku.

3. Ogród barokowy (II poł. XVII w.) przy rezydencji królewskiej Jana III Sobieskiego w Wilanowie

W II poł. XVII wieku ogrody polskie wzorowały się na dużych założeniach francuskich. Cechowały je reprezentacyjność, efektowność i bogactwo z dążnością do rozwiązań o dużych rozmiarach. Największy ich rozwój następuje w ogrodach pałacowych rezydencji królewskich, magnackich i kościelnych. Dojrzałą i bardziej rozwiniętą formą ogrodu barokowego są założenia ogrodowe np. w Nieborowie, Rogalinie i w - reprezentowanym tu - ogrodzie przy rezydencji króla Jana III Sobieskiego w Wilanowie. Pierwotnym twórcą ogrodu założonego w 1682 roku był gdańszczanin, kapitan i inżynier królewski Adolf Boya współpracujący z architektem holenderskim Tylmanem z Gameren.

Ogród o wydłużonej kompozycji jednoosiowej centralnie ułożony wobec **pałacu [1]** był położony na tarasach okalających go z trzech stron. Najważniejszym elementem jego założenia były bogate **partery [2]** porównywane do salonu. Inne elementy, podobnie jak i układ budynku, były np. ścianami, gabinetami, korytarzami, teatrami, itp. Okazałe partery były kształtowane z motywów stylizowanych form roślinnych - tu lilią - herbem Burbonów lub prostych form kół, prostokątów. Ich ozdobny

rysunek wyznaczały nisko strzyżone żywopłoty z bukszpanów wypełnione w środku kwiatami jednorocznymi. Dopelnieniem barwności układu kompozycyjnego są ścieżki z kolorowego żwiru czy piasku z ich bogactwem dynamicznych linii. Podwójny rysunek stanowiły gazony trawiaste skontrastowane bryłami roślin, np. tui, cisów, bukszpanów, wkomponowanych w obrzeża kwater parteru. Pełni dynamiki dopełniały rzeźby na postumentach i centralnie usytuowany wieloboczny **basen wodny** [3] z rzeźbą postaci mitologicznych, jak Trytona dmącego na rogu, Atlanta, Neptuna, itp. pełniąca funkcję fontanny z tryskającą wodą.

Całość salonu parterowego była wieńczona **szipalerami** [4] wysokich drzew (grabów, buków, lip, klonów) o ścianach pełnych lub ażurowych. Nieco inną rolę pełniły aleje z drzew, które wyznaczały główne kierunki i służyły do spacerów. Dopelnieniem ogrodu były obiekty małej architektury: pawilony, oranżerie, groty, obudowane baseny wodne. Późniejszy rozwój ogrodów barokowych postępuje w kierunku zwiększenia bogactwa ich elementów, dekoracyjności i był charakterystyczny już dla ogrodów rokokowych.

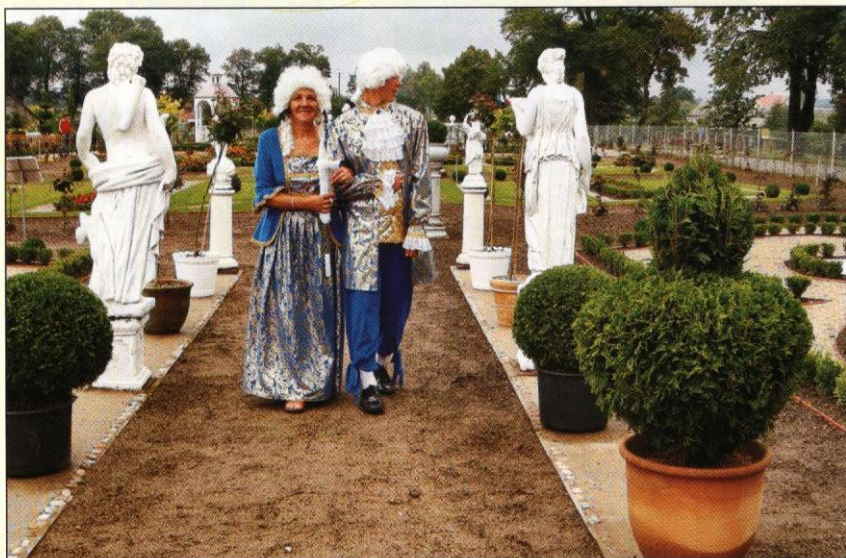
4. Ogród rokokowy (II poł. XVIII w.) przy pałacu Branickich w Białymstoku

W ogrodach XVIII w. zaznaczył się wpływ francuskiego stylu ogrodowego stworzonego przez Andre`Le Nôtra, a najwybitniejszym założeniem ogrodowym tego okresu był Wersal króla Ludwika XIV.

Kompozycje ogrodów stały się bardziej złożone, a ich wyposażenie bogatsze i ozdobniejsze. Ich duża dekoracyjność w stylu rokokowym, z jej kapryśną linią, na polskim gruncie występuje w małych założeniach ogrodowych, tworząc malownicze wizje tzw. "ogrodów w ogrodzie". Niezwykle często kompozycje rokokowe zostają jakby nałożone na wcześniejszą barokową formę, np. ogród przy pałacu Błękitnym Krasickich w Warszawie. Najwybitniejszym przykładem dużych i okazałych założeń jest ogród przy pałacu Branickich w Białymstoku zbudowany w latach 1728 - 1758 nazwany Wersalem Podlaskim. Aktualnie jest częściowo zrekonstruowany przez Zielen Miejską, ale nie stwarza korzystnego wrażenia. Jego zasadniczy układ przedłużonej osi głównej został powiększony jeszcze o osie kompozycyjne. Niezwykle okazały był **partier [2]** składający się z ośmiu kwater zdobionych kapryśną, asymetryczną linią tzw. "rokailów" w formie wici roślinnej kształtowanej z niskich bukszpanów. Linie są uzupełniane barwnie kontrastującym kruszywem kamiennym koloru czerwonego i białego. Wzdłuż środkowej osi głównej - w dwóch **rzędach [1]** - stały na cokółkach rzeźby figuralne i

wazy, a między nimi rośliny kształtowane w kublach. O bogactwie wystroju może świadczyć spis inwentarza z 1772 roku, który stwierdza istnienie 92 rzeźb figuralnych i 32 waz ogrodowych. Ozdabiały one również tarasy przed pałacem i balustrady wzdłuż muru obiegającego parter. Dodatkową ozdobą parteru były pojedyncze drzewa strzyżone geometrycznie. Wysokie **ściany szpalerowe** [3] formowane z lip, grabów i kasztanowców tworzyły boskiety uzupełnione pawilonami i oranżerią. Po bokach i na zakończeniu osi ujęto je kanałami wodnymi i zwierzyńcem. Echa białostockiego ogrodu znajdujemy w licznych naśladownictwach, np. w Opolu k. Puław, Natolinie, i in.

5. Labirynt (XVII - XVIII w.) projekt własny

Labirynt jako sieć splątanych dróg prowadzących do umieszczonego w środku celu (lub też nie) ma bardzo odległe tradycje. W starożytnym Egipcie i na Krecie były skomplikowanymi budowlami. Od XVI wieku, szczególnie we Włoszech, labirynt jest wydzielonym motywem

dekoracyjnym ogrodu zwany błędnikiem. Był miejscem urządzania ciekawych spacerów w obrębie kwater na planie koła lub kwadratu. Dróżki, wykreślone przez ściany strzyżonych żywopłotów, miały symboliczne znaczenie poszukiwania prawdy i celu życia, którym był środek kompozycji. Labirynty najbardziej się upowszechniły w XVII i XVIII wieku w okresie baroku. Niedościgłym wzorem był labirynt w Wersalu z 1674 r. z wysoko strzyżonymi żywopłotami w asymetrycznym układzie dróg z 40 fontannami (działającymi znieenacka) i ze scenami bajek Ezopa. W Polsce labirynty w swych założeniach były skromniejsze, jak np. nieistniejące w Laskach Murowanych, w Oliwie, w Ogrodzie Saskim w Warszawie, które były kształtowane żywopłotami, nieco wyższymi od człowieka, z grabów, buków, ligustrów, głógów, itp. Niekiedy miały tylko dekoracyjny charakter, np. zachowany labirynt w Nieborowie ukształtowany z niskiego żywopłotu bukszpanowego. Przedstawiony tu labirynt jest rekonstrukcją typowej jego formy i został wykonany wg projektu autora ogrodów. **Żywopłoty [1]** z ligustru, o całkowitej długości

200 m, wykreślają spiralę **dróżyk [2]** ze żwiru kompozycyjnie ujętych w kształt nieco wydłużonego czworoboku. Docelowo wysokość żywopłotu ma osiągnąć wzrost człowieka i zachęcać podczas spacerów do podskakiwania tak, aby dostrzec współtowarzyszy zabawy. Celem zabawy w labiryncie jest dojście do widocznego środka, zaakcentowanego **wieżyczką [3]**, która pozwala na obejrzenie widoku całości ogrodu. W zakolach labiryntu znajdują się dekoracyjne zwierzęta reagujące dźwiękiem na ruch, co uatrakcyjni spacer. Labirynt jest szczególnie lubiany przez dzieci.

6. Ogród barokowo - angielski (II poł. XVIII w.) przy Pałacu Opatów w Gdańsku

Ogród i park oliwski w swej aktualnej formie są rozległym założeniem w części realizowanym w stylu późnego baroku z rozwinięciem późniejszym w stylu angielsko - chińskim.

Ogród tzw. francuski przy rezydencji opata Hiacynta Rybickiego w Oliwie został zaprojektowany i założony w latach 1754 - 1756 przez Kazimierza Dębskiego. Kompozycja założenia składa się z dwóch krzyżujących się osi pod kątem prostym i sytuowanych asymetrycznie. Przed pałacem utworzono dziedziniec honorowy, a na jego przedłużeniu, za pałacem kunsztownie zdobiony parterowy **salon gazonowy [1]** (trawiasty) o wydłużonym kształcie, obwiedziony wokół kapryśną linią z ciętych

bukszpanów i wypełnioną bylinami i kwitnącymi roślinami jednorocznymi. Centrum parteru jest zaakcentowane podniesionym nieco **nasypem [2]** z ziemi wypełnionym kwiatami, które wraz z okalającymi go bukszpanami, stanowią okazałą barwną rozetę. Jej echem są koliste formy, podobnie kształtowane, sytuowane w półkolistych zakończeniach kompozycji gazonu. Całość parteru wieńczą w narożach cztery wysokie **stożki [3]** kształtowane z cisów i zwane namiotami tureckimi. Pierwotnie były one jeszcze zdobione roślinami w kubłach i rzezbami na postumentach.

Po bokach salon został ujęty w podwójny **szpaler [4]** lip (do dziś zachowanych) kształtowanych w formie bindażu i stanowią miłą ochłodę dla spacerujących. Poprzeczną oś stanowi wydłużony kanał otoczony z dwóch stron szpalerami okazałych lip, stwarzających iluzję zbliżania się ku widokowi morza.

W latach 1782-1783 berliński ogrodnik Jerzy Saltzman nadaje ogrodowi cechy stylu angielsko - chińskiego, wzbogacając go o pawilony, mostki, kaskady i grotę szeptów. **Grota [5]**, zbudowana z dwóch odrębnych półkul,

pełni rolę akustycznej zabawy: osoby stojące w dwóch oddzielnych czaszach, odwrócone do siebie tyłem, słyszą szeptane przez siebie wyrazy, a - co szczególnie ciekawe - osoby spacerujące między grotami tej rozmowy nie słyszą. Zjawisko to jest zapewne skromnym nawiązaniem do efektów akustycznych muzyki organowej pobliskiej katedry. Szkoda, że te unikalne w kraju groty są dewastowane i raczej pełnią prozaiczną funkcję miejsca "odosobnienia".

7. Ogród sentymentalno-romantyczny (przełom XVIII i XIX w.) w Arkadii Heleny Radziwiłłowej

W II poł. XVIII w. w kształtowaniu ogrodów pojawia się nowy kierunek, zwany krajobrazowym. Zrezygnowano z regularnych form barokowych na rzecz kształtowania naturalnego krajobrazu. Te ogrody, rozwijane pod wpływem szkoły angielskiej, charakteryzowały się szczególnym doбором

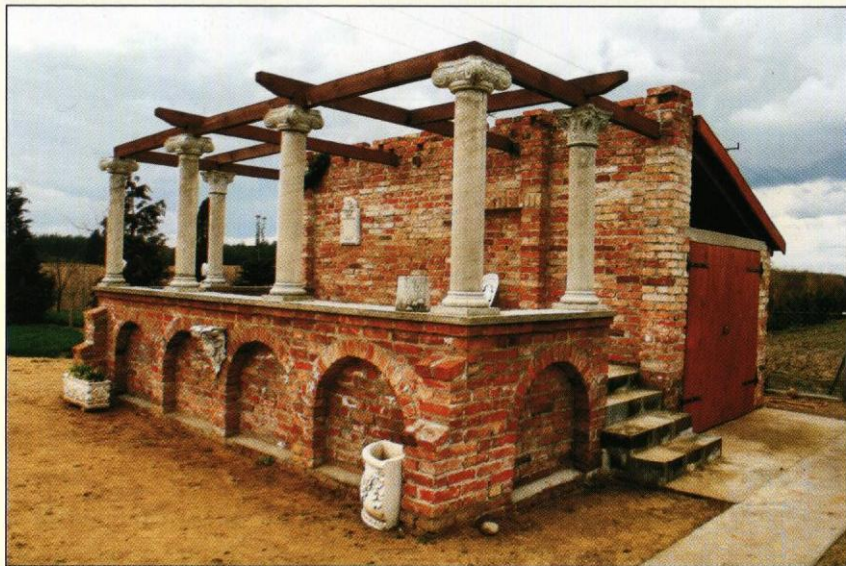
krajobrazu, aby uzyskać odpowiednią scenerię, wpływającą na wywołanie emocji: miłości, smutku, przyjaźni, itp. Przykładem takiej swobodnej kompozycji krajobrazowo - sentymentalnej są ogrody księżnej Izabeli Czartoryskiej w Puławach, Aleksandrii w Siedlcach, Lubomirskiej na Mokotowie w Warszawie.

Największą sławę zdobyły ogrody założone w 1778 r. przez księżnę Helenę Radziwiłłową w Arkadii obok Nieborowa. Były one kształtowane przez 40 lat przy czynnym udziale księżnej (wydała przewodnik po ogrodach) i czołowych architektów tego okresu, m.in. Szymona Bogumiła Zuga czy malarza i rysownika Piotra Norblina.

W zamierzeniu właścicielki Arkadia miała być pomnikiem szczególnie starożytnej Grecji z jej bogactwem mitologicznym oraz pomnikiem minionych dziejów. Nieduże budowle wkomponowane w otoczenie parku nie miały charakteru użytkowego. Wyrażały przede wszystkim przesłania symboliczne. Jedynie niektóre, jak Świątynia Diany, która pełniła rolę muzeum - lapidarium. Ruiny akweduktu, łuku rzymskiego, **bramy gotyckiej [1]** to wyobrażenia zwycięstwa nad czasem. **Przybytek Arcykapłana [2]**, zwany też Łazienkami, kształtowany w formie ruiny dodatkowo nawiązywał do minionych epok przez łączenie zachowanych detali architektonicznych w budowli i jej inkrustacji.

Celem uzyskania odpowiednich nastrojów na budowlach zamieszczano odpowiednie inskrypcje zachęcające do zadumy, jak: "Ty, który teraz jesteś szczęśliwy, będziesz kiedyś musiał umrzeć". Ten melancholijny ton wypływał również z osobistych doświadczeń księżnej, która straciła trzy córki. Odpowiednią nastrojowość dopełniały **drzewa [3]** sadzone w skupiskach, w których stare, uschnięte - symbolizujące śmierć - kontrastowały z drzewami wiotkimi, kwitnącymi. Drzewa o pokroju zwisającym miały skłaniać do zadumy nad przemijaniem życia. Inne rośliny jak zimozielone jałowce, tuje, bluszcze "mówiły" o nieśmiertelności. Nawet kolory kwiatów przemawiały symbolicznie, np. biel kwitnących akacji to symbol czystości obyczajów (tu również

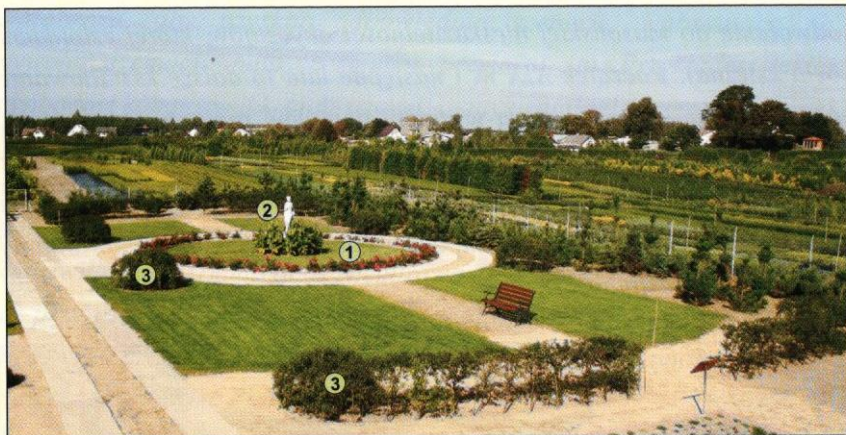
odwołanie do masońskiej nieskazitelności obyczajów, której członkiem była księżna). Początek XIX w. i następne lata to dalsze kształtowanie ogrodu przez Henryka Ittara w duchu porywów romantycznych (cyrk, grobowiec złudzeń - nie zachowane). Arkadia z czasem staje się jednym z najwybitniejszych ogrodów sentymentalno - romantycznych w Polsce, a nawet w Europie. Wiąże się to zapewne z dobrym stanem zachowania jej architektury i roślinności.

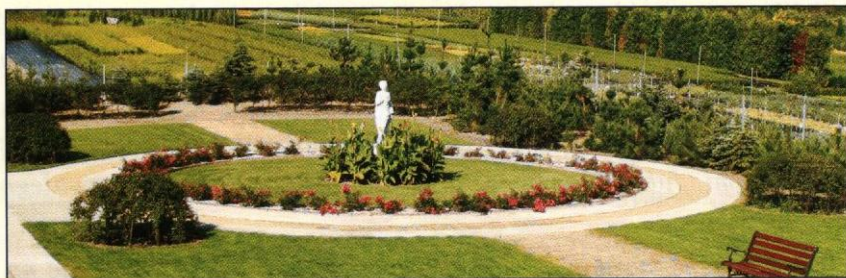
8. Ogród modernistyczny (XX w.) w połudnowiej części Parku Łazienkowskiego

W XX wieku szybka urbanizacja miast, z ich podziałem na dzielnicę przemysłową i mieszkalną, narzucała potrzebę zakładania w ich wnętrzu coraz to nowych terenów zieleni. Powstają liczne skwery, zieleńce, bulwary (Gdynia, Kraków) powiązane ulicami (aleje uliczne) z budowlami lub placami z przeznaczeniem do krótkotrwałego wypoczynku.

Tym zadaniom starają się sprostać architekci krajobrazu, tworząc np.

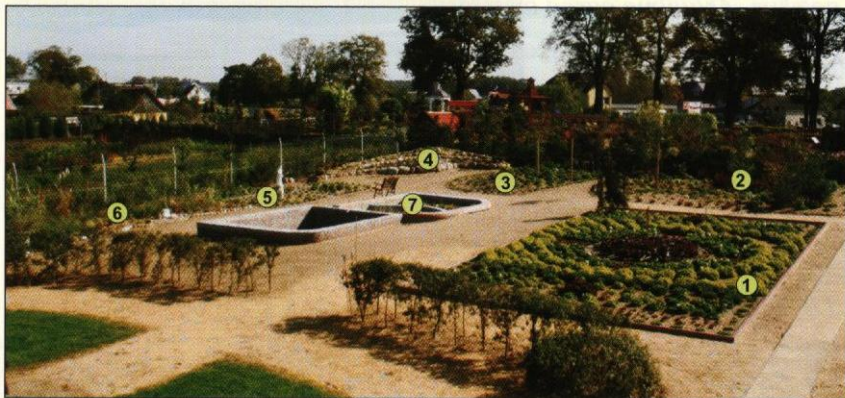

parki kultury i wypoczynku, parki ogólnomiejskie o dużych kompozycjach w zgeometryzowanych formach w stylu nazwanym modernizmem. W ogrodach o założeniach modernistycznych przeważają układy osiowe o asymetrycznej lub zrównoważonej kompozycji. Takim przykładem może być prezentowane tu nowe wnętrze kompozycyjne założone w okresie powojennym w południowej części Parku Łazienkowego udostępnione dla ludności w 1965 roku. Regularne wydłużone wnętrze ogrodowe składa się z dwóch rozdzielnych gazonów zamkniętych wysokimi żywopłotami [3] z dodatkowo kształtowanymi kulami na gazonach. Centralny, wydzielony gazon [1] ukształtowany był w formie koła i obwiedziony rzędem płozących róż, dodatkowo jest zaakcentowany pośrodku przez **rzeźbę Jutrzenki [2]**, stojącej w otoczeniu rabaty kwiatowej, autorstwa Zofii Trzczińskiej - Kamińskiej. Dopełnieniem kompozycji przestrzeni jest

bogata szata roślinna składająca się z drzew wielogatunkowych iglastych i liściastych oraz krzewów. Dla pełniejszej rekreacji, przy ogrodzie został założony plac zabaw i gier dla dzieci.

9. Bylinowy ogród botaniczny (projekt własny)

Wraz z rozwojem zainteresowania roślinami ozdobnymi i użytkowymi powstają ich kolekcje, a wraz z nimi ogrody. Potrzeba kwalifikacji roślin, ich wzbogacania i udostępniania zwiedzającym zachęcała do tworzenia ogrodów typu botanicznego. W Polsce już w XVII wieku zakładano je przy ogrodach pałacowych, a później przy uniwersytetach, dla celów badawczych. Przy naszej szkółce krzewów ozdobnych (o dużym asortymencie) zostały założone maceczniki roślin wieloletnich, tzw. bylin. Aktualnie możemy się poszczycić kolekcją około 800 gatunków i odmian bylin, którą systematycznie powiększamy i wystawiamy do codziennej sprzedaży. W prezentowanym tu ogrodzie typu botanicznego przedstawiamy byliny w odpowiednich aranżacjach nasadzeniowych, z podziałem na grupy:

- 1 - byliny niskie w aranżacji dywanowej,**
- 2 - rośliny cieniolubne w otoczenie drzew,**
- 3 - rośliny światłolubne na otwartej przestrzeni,**
- 4 - rojniki i inne na skalniaku,**

5 - byliny i rośliny zielone w ogródku,

6 - trawy ozdobne,

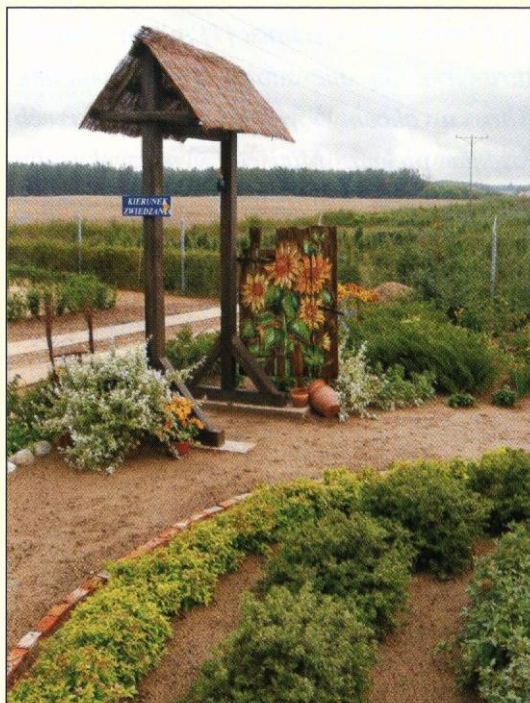
7 - byliny wodne środowiska bagienne, w wodzie płytkiej, głębokiej i pływające.

Wszystkie rośliny mają oznaczenia łacińskie i ich odpowiedniki w języku polskim. Aktualnie ogród bylinowy jest rozszerzany o rośliny egzotyczne różnych stref klimatycznych. W pierwszym etapie realizacji planujemy wybudowanie palmiarni o powierzchni 200 m². Właścicieli "egzotów", które przerastają możliwości mieszkaniowe, zachęcamy do ich przekazania nam - w formie darowizny (wystawiamy ryngraf darczyńcy) lub w formie zamiany. Ofiarodawcom z góry dziękujemy.

10. Ogród wiejski (projekt własny autora)

Po przemianach ustrojowych w 1989 roku niezwykle dynamicznie rozwijają się prywatne ogrody przydomowe. Ich powstaniu sprzyjała duża swoboda przekraczania granic i tym samym przenoszenia różnych wzorców ogrodowych. Na ich bogaty wystrój wpływ miała dostępność zróżnicowanego materiału roślinnego, jaki pojawił się w szkółkach hodowlanych i bogactwo rynku w zakresie detali wyposażenia ogrodowego. Osobiste gusta właścicieli, sentyment do historii i ich wzajemne oddziaływanie wpłynęło na wykształcenie się różnych stylów w tworzeniu ogrodów. Najbardziej upowszechniły się ogrody kształtowane

w stylu wiejskim, japońskim i ogród wodny. Ogród w stylu wiejskim najczęściej nawiązywał do regionalizmu (swojszczyzny) i sięgał do sztuki ludowej. Ogród podzielony na parcele, w którym centralnie sytuowane **tondo** [2] otoczone cegłą, było kształtowane koncentrycznie z róż rabatowych, tawulek, jednorocznych roślin, roślin cebulowych. Dominującym elementem kwiatowym jest duża

rabata [3] wzdłuż płotu ze sztachet drewnianych, oplecionych chmielem, winobluszczem itp. Prezentuje ona całą gamę barw w zestawieniach kontrastowych, przerastających aż za obręb rabaty. Tworzą je rośliny bylinowe zmiennie kwitnące przez cały rok, jak: floksy, astry, ostróżki, lilie, słoneczniki, rudbekie, nasturcje. Rośliny są sadzone gęsto w grupach barwnych tak, aby wzajemnie się nie zacieniały, a więc za niskimi są wyższe.

Bogata kolorystyka ogrodu wynikała z potrzeby czynienia życia piękniejszym, ciekawszym i barwniejszym.

Inna **rabata** [4], sytuowana wzdłuż ogrodu, jest kształtowana większymi krzewami ozdobnymi, jak: krzewuszką, forsycją, jaśminowcem wraz z krzewami iglastymi - głównie płózącymi, z punktowym ukwieceniem bylinowym. Niezbędnymi elementami pełniącymi funkcję użytkowe są

elementy małej architektury, jak: **bramka wejściowa** [1], **piwniczka** [6], czy drewniana studnia z żurawiem. Są one zdobione malowidłami, głównie stylizowanych roślin, a akcenty wolno stojących rzeźb "ludowych" dopełniają wrażenia piękna. Miejsce wypoczynku dla właścicieli pełniło **patio** [5] z ogniskiem zbudowane w formie koła, z pniakami do siedzenia, z cieniującym zaplekiem splecionych wici wierzbowych.

11. Ogród japoński (projekt własny)

Wyrafinowana kultura japońska wyrażająca się tak subtelnie w jej ogrodach została również rozpowszechniana w ogrodach Europy. Wybitnym tego przykładem jest ogród japoński we Wrocławiu urządzony pierwotnie jako ogród wystawowy w 1913 roku, aktualnie o powierzchni 3ha. Jest do dziś udostępniany dla zwiedzających.

Jednak, podobnie jak w Japonii tak i w Polsce, ogrody tego typu to założenia wielkościowo małe. Przy ich założeniach niezbędna jest znajomość wielowiekowej tradycji, w której każdy jej element ma określone miejsce i znaczenie. Ma ścisły związek z kulturą, religią i filozofią życia. Surowe wybrzeże morza Japonii ze skałami i karłowatą roślinnością stanowiły inspirację dla twórców ogrodów. Miały one odwzorowywać w sposób symboliczny naturę i były jego miniaturą. Jednym z elementów japońskiego ogrodu była rozległa perspektywa, dla której uzyskania stosowano elementy złudzeń, gdy np. większe okazy

stawiano na pierwszym planie. Drzewa stanowiły główny akcent kompozycji, a szczególnie sosny, symbol siły i długowieczności. Ich korony, tworzone na podobieństwo niezwykle form występujących w naturalnym środowisku surowego klimatu górskiego, były powyginane i posiadały dziwne kształty. Były formowane w układach asymetrycznych, np. w kształcie litery S lub w postaci poziomo ułożonych **krążków** [5]. Krzewy formowane kuliście i półkuliście były dopełnieniem pejzażu. Mech na kamieniach i skarpach miał stwarzać wrażenie starości. Ogród musiał być atrakcyjny w różnych porach roku i dlatego sadzono głównie rośliny zimozielone iglaste i liściaste - kwitnące (azalie, rododendrony). W kompozycji ogrodu nieodzowne są naturalne kamienie polne, które, łączone np. w grupy, przedstawiały łańcuch górski. Kamień i żwir stanowiły główne tło o bogatej symbolicznej wymowie. Miały stwarzać poczucie idealnego spokoju i służyły medytacjom. Symboliczne przedstawienie **morza** [6], rzeki ze żwiru z ukształtowanymi, przez ich grabienie, falami; kamienie usytuowane w układzie potrójnym - symbolizującym wszechświat - niebo, ziemię i człowieka i - tak jak tu - wyspy wiecznego szczęścia. Tradycja tzw. "suchych ogrodów" rozwinęła

się szczególnie przy klasztorach i wzajemnie nakładała się na ogrody pejzażowe i ogrody herbaciane, w których **pawilon herbaciarni** [4] i związany z nim rytuał picia herbaty, był głównym elementem ogrodowym. Nieodłącznymi stałymi elementami ogrodu były **mostki** [2] nad rzeczką z kaskadą wodną, **latarnie** [7] kamienne przy ścieżkach, pagody, **bramki** [1] akcentujące wejście. Całość ogrodu była zwykle otoczona płotem z drewna, bambusów - miał on harmonijnie dopełnić przestrzeń.

12. Ogród wodny ze skarpą (projekt własny autora)

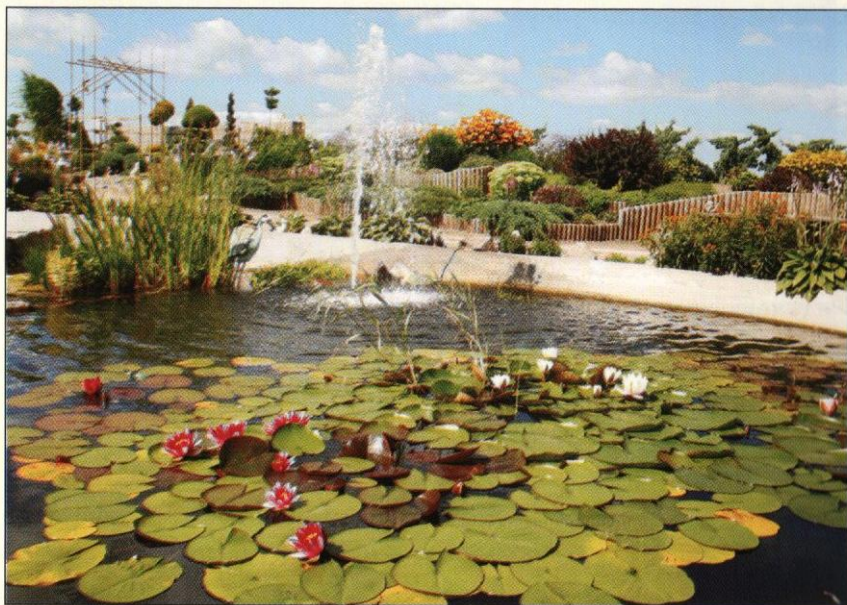
Najbardziej rozpowszechnioną formą współczesnego ogrodu jest wnętrze ogrodowe z dominującym akcentem wodnym. Ożywione **oczko wodne** [1] z płynącą w kaskadach rzeczką, z gejzerem wyrzucanej do góry wody, wzbogacone dostojnie kwitnącymi liliami i pływającymi barwnymi rybkami, w całości otoczone na obrzeżu kwitnącymi bylinami - stwarza wiele wrażeń estetycznych odpoczywającym. Owe wrażenia wzmacniają rabaty ukształtowane w formie **skalniaka** [2] z piętrzącymi się uskokiemi ziemnymi, wzmocnionymi palisadą.

Tu - płożące krzewy iglaste w otoczeniu niskich krzewów i kwitnących bylin - są na najwyższym poziomie zwieńczone większymi formami krzewów iglastych. Po przeciwnej stronie jest nieco inaczej ukształtowana niska **rabata** [3] wypełniona bogactwem form zimozielonych roślin kulistych, wysmukłych oraz niskich z punktowo sytuowanymi bylinami.

Natomiast kunsztownie kształtowany **paw** [5], z trwałych roślin liściastych, iglastych, bylin i kwitnących jednorocznych roślin warianżacji otoczków kamiennych i traw ozdobnych stanowi atrakcję dla zwiedzających.

Ogrody to żywe i ciągle zmieniające się dzieło sztuki kształtowane przez ogrodnika.

Ten krótki przegląd historyczny polskich ogrodów ozdobnych zapewne skłoni Państwa do zadumy nad ich bogactwem i wpłynie inspirująco na kształtowanie własnego otoczenia. Nasze ogrody są systematycznie wzbogacane o nowe elementy, dorastają one z czasem, zmieniają swe oblicza i tym samym zachęcają do ponownego odwiedzania.

Zapraszamy.

Bibliografia

1. Janusz Bogdanowski - *Polskie ogrody ozdobne* - Arkady - 2000 r.
2. Marek Majorowski - *Najpiękniejsze parki i ogrody Polski* - Bellona 2005 r.
3. Longin Majdecki - *Historia ogrodów. Tom 1* - PWN - 2007
4. Penelope Hobhouse - *Historia ogrodów* - Arkady - 2005
5. Aleksander Kukasiewicz i Jerzy Pachulski - *Ogrody botaniczne w Polsce* - Pascal - 2002
6. *Największe atrakcje turystyczne Polski* - Pascal - 2006
7. Marek Majorowski - *Ogród japoński - elementy i zasady kompozycji* - Multico - 2002
8. *Ogrody - miesięcznik* - Angora 2001 - 2008

II SZKÓŁKA KRZEWÓW OZDOBNYCH I SPRZEDAŻ

1. Szkołka krzewów ozdobnych i bylin

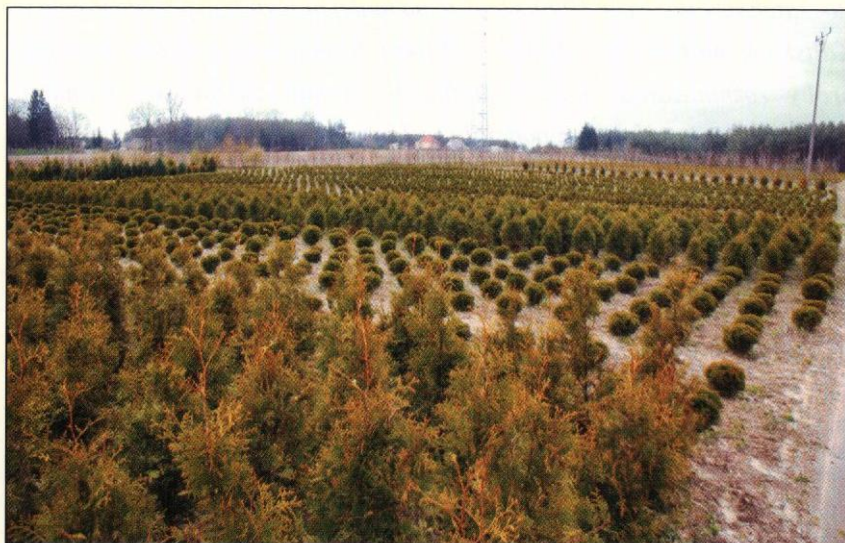

Początek szkółki to rok 1990, kiedy to na małej przestrzeni przydomowej w Kaliskach małżeństwo Wanda i Hubert Kopciowscy podjęło skromne próby rozmnażania roślin ozdobnych. Wanda zajęła się bylinami, rozmnażając je głównie z podziału, a Hubert krzewami ozdobnymi, jak: bukszpany, krzewy liściaste i pnącza. Z czasem mała szkółka, niekiedy nazywana "rajskim ogródkiem", rozszerzyła się na kilka sąsiednich działek, a w roku 2000 została przeniesiona do pobliskiej miejscowości Frank, gdzie zorganizowano również sprzedaż.

Aktualnie powierzchnia szkółki zajmuje 5,6 ha, przy czym znajdują się tu 3 folie, 2 cienniki; materiał w kontenerach zajmuje 2,5 ha, a w gruncie 2 ha. Produkcja sadzonek odbywa się głównie dwoma sposobami: 1 - generatywnym - siewem nasion sprowadzanych od wyspecjalizowanych firm, 2 - metodą ukorzeniania części gałązek pobieranych z własnego

wyselekcjonowanego materiału; w terminie wiosennym dla roślin iglastych i w letnim dla półdrewniałych roślin liściastych.

Byliny są systematycznie mnożone głównie przez podział kęp z własnego matecznika i sprowadzanych sadzonek oraz z siewu. Część sadzonek w multipaletach pozyskuje się w drodze zakupu lub wymiany ze współpracującymi szkółkami. Ten materiał (w multiplatach lub kuwetach) przebywa około roku w tunelach, w następnym roku w nieco już większych doniczkach, a w trzecim jest przygotowywany do sprzedaży. W następnych latach w miarę wzrostu rośliny są przesadzane do większych pojemników i ewentualnie do gruntu celem uzyskania materiału dorosłego. Roczna ogólna ilość produkcji własnej i sprowadzanej wynosi około 600 tys. sztuk. Do pojemników sadzonki sadi się w odpowiednim torfie tzw. wysokim o odpowiedniej kwasowości i wzbogacanym nawozami o spowolnionym działaniu - osmokote. Sadzenie odbywa się w sposób mechaniczny sadzeniarką lub ręcznie, szczególnie w przypadku materiału dorosłego do pojemników, np. 10 - 30 l lub w formie balotów. Nad całością produkcji i jej asortymentem wzbogacania czuwa syn pp. Kopciowskich - Zenon.

2. Centrum ogrodnicze

Wyprodukowany i oznakowany w szkółce materiał jest systematycznie dowożony na odpowiednio przygotowane kwatery sprzedażne.

Podstawowe działy to:

- 1. rośliny młode w pojemnikach 2 - 3 l lub jak byliny 0,8 l*
- 2. rośliny średnie w 5 l*
- 3. materiał dorosły w pojemnikach 10 - 15 l*
- 4. drzewa alejowe i kształtowane.*

Aby ułatwić zakupy proponuje się korzystanie z wózków lub - w przypadku obszerniejszych zakupów - z większych platform. Detaliczna sprzedaż odbywa się w drodze samoobsługi, a w sprzedaży hurtowej przy pomocy pracowników szkółki. Większe zamówienia są realizowane wraz z dowozem naszym transportem. W przypadku problemów z wyborem materiału można skorzystać z pomocy sprzedawczyń, które posiadają dużą wiedzę szkółkarską i potrafią doradzić, także w kwestiach warunków nasadzeń. Bardzo pomocne dydaktycznie są przykłady nasadzeń dorosłych egzemplarzy roślin ujętych w kompozycji rabatowej, w oczku wodnym czy na skarpach i żywopłotach okalających przestrzeń sprzedażną. W pawilonie ogrodniczym interesanci mogą dodatkowo nabyć akcesoria ogrodnicze, nawozy i ziemię, a nawet dekoracyjne rybki i pokarm dla nich.

3. Dodatkowe elementy otoczenia

Całość sprzedaży jest usytuowana w pięknej aranżacji zieleni przy mini zoo, co zachęca do wspólnego rodzinnego spędzenia czasu podczas zwiedzania historycznych ogrodów.

W mini barze natomiast, można skorzystać z bogatej oferty napojów, słodczy lub z gorącego posiłku.

Dla dzieci dodatkowo przygotowano plac zabaw z różnymi urządzeniami, który jest wydzielonym i ogrodzonym miejscem przy głównym parkingu.

Arboretum Wirty

Najstarszy w Polsce Leśny Ogród Dendrologiczny

Początek istnienia ogrodu dendrologicznego w Wirtach przypada na lata 1875-1880. Wtedy to nadleśniczy Nadleśnictwa Wirty, Adam Putrich, wprowadził na teren szkółki drzew owocowych szpalerowe nasadzenia drzew i krzewów z innych stref klimatycznych. Będąc przyjacielem prof. Adama Schwappacha, nawiązał bezpośredni kontakt z ogrodami botanicznymi w Berlinie i Eberswalde.

Dobrze rozwijające się zadrzewienia gatunków egzotycznych zachęciły Putricha do poszerzenia obserwacji. Wykorzystując wskazówki prof. A. Schwappacha, A. Putreich w latach 1890-1897 założył 29 powierzchni doświadczalnych, których celem była naturalizacja i aklimatyzacja drzew obcego pochodzenia oraz badanie przydatności gospodarczej tych gatunków w naszych warunkach klimatycznych. Do tych powierzchni założono specjalne księgi, w których rejestrowano wyniki pomiarów oraz prowadzone czynności gospodarcze. Brak jest, niestety, informacji o pochodzeniu nasion użytych do założenia tych powierzchni. Nadleśniczy Putrich założył w Wirtach również powierzchnie doświadczalne dla rodzimych gatunków.

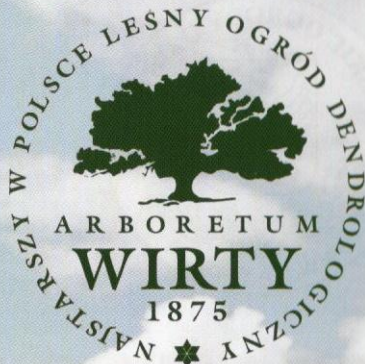
Przykładem tego jest 110-letni drzewostan dębowy o powierzchni 1,01 ha.

Pierwszego spisu drzewostanu w ogrodzie botanicznym dokonał w okresie międzywojennym Wacław Suski. Po wyzwoleniu nadleśniczy Kazimierz Szulistawski założył w sadzie aleję wysadzaną egzotami. W latach pięćdziesiątych, staraniem nadleśniczego Józefa Pozorskiego, utworzono alpinarium na powierzchni 0,44 ha.

W latach 1984 – 1998 wykonano szereg nowych nasadzeń. W ten sposób kolekcja drzew i krzewów wzbogaciła się o wiele nowych gatunków, głównie dalekowschodnich. Pod koniec lat 80-tych zmodernizowano techniczne zaplecze arboretum.

Do najciekawszych taksonów należą:

- cyprysik groszkowy odm. szpilkowa,
- żywotnikowiec japoński,
- buk pospolity odm. białobrzega,
- orzech średni,
- tulipanowiec amerykański odm. żółto-brzega.

**Zapraszamy codziennie
od 08:00 do 20:00**

Na terenie ogrodu dendrologicznego istnieje możliwość wynajęcia wiaty turystycznej oraz zorganizowania ogniska. Grupy wycieczkowe mogą także skorzystać z opieki przewodnika.

Arboretum Wirty
83-224 Borzechowo
tel. (058) 588 35 79

www.gdansk.lasy.gov.pl

Polskie Ogrody Ozdobne

Frank-raj

*to repliki 8 historycznych, 3 współczesnych ogrodów,
1 ogrodu botanicznego i aktualnie realizowanej palmiarni.*

83-260 Frank k. Kalisk
tel.: (058) 588 93 24
fax: (058) 588 90 10

Zapraszamy w dniach:

pon. - piąt. - godz. 8:00 - 19:00

sobota - godz. 8:00 - 18:00

niedziela - godz. 12:00 - 18:00

www.ogrodyozdobne.info

Frank-raj

SZKÓŁKA KRZEWÓW OZDOBNYCH

Oferujemy po atrakcyjnych cenach:

1. Drzewa krzewy iglaste

jałowce, cyprisy, cisy, jodły, sosny, świerki, tuje
w pojemnikach 0,5-2,5 m oraz z gruntu 1,5- 3,0 m
w dużym wyboże w formach kolumnowych,
kulistych, płójących oraz stylizowanych na bonsai.

2. Krzewy liściaste w poj. 3 - 10 l

3. Drzewa alejowe w poj. 10 - 30 l

4. Drzewa i krzewy owocowe w poj. 3 - 5 l

5. Pnącza w poj. 3 - 5 l

6. Byliny - w dużym wyborze w poj. 0,8 - 5 l

7. Rośliny wodne w poj. 1,5 - 3 l

Rybkki ozdobne do oczek wodnych

83-260 Frank k. Kalisk

tel.: (058) 588 93 24

fax: (058) 588 90 10

Zapraszamy:

w dniach:

pon. - piąt. - godz. 8:00 - 19:00

sobota - godz. 8:00 - 18:00

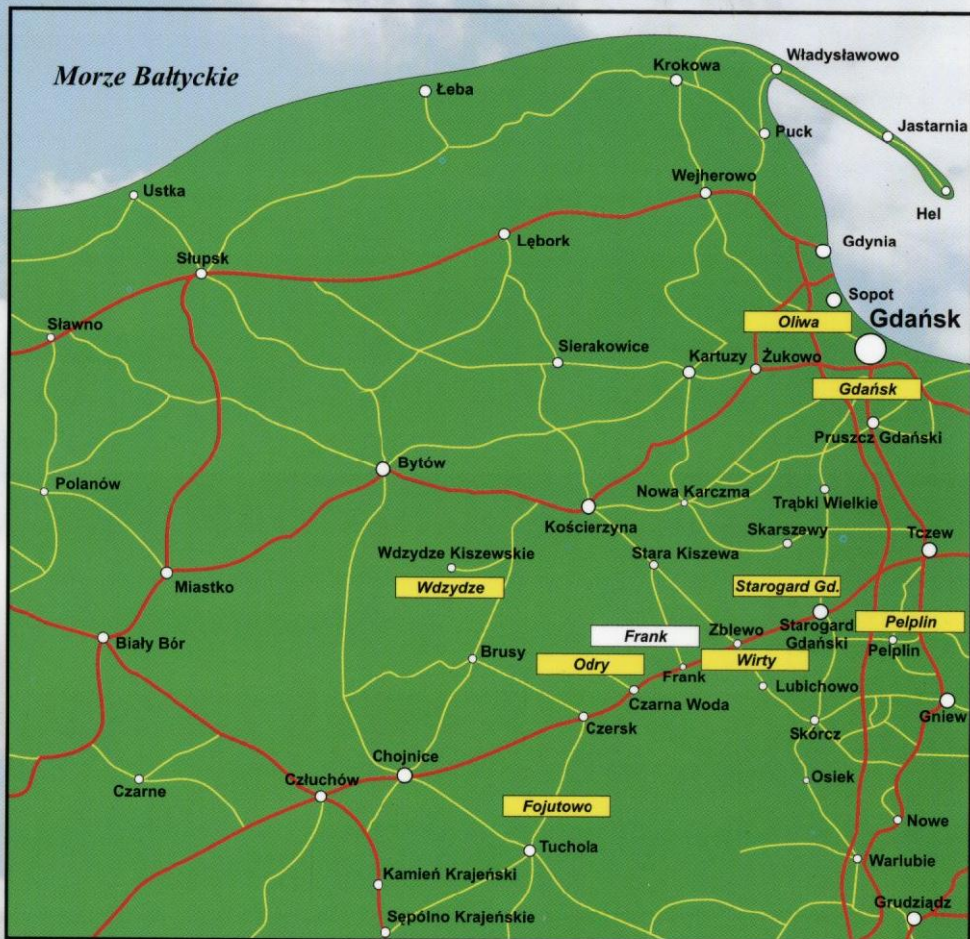
niedziela - godz. 12:00 - 18:00

www.frank-raj.pl

Warto zobaczyć:

Frank	<i>Polskie Ogrody Ozdobne, Szkołka Krzewów Ozdobnych</i>
Wirty	<i>Ogród Dendrologiczny</i>
Starogard Gd.	<i>Kościół Farny i Muzeum</i>
Pelplin	<i>Katedra Cystersów, Muzeum Diecezjalne</i>
Oliwa	<i>Katedra i park w Oliwie</i>
Gdańsk	<i>Stare miasto</i>
Wdzydze	<i>Skansen budownictwa ludowego</i>
Fojutowo	<i>Akwedukt</i>
Odry	<i>Kregi kamienne</i>

www.frank-raj.pl
www.ogrodyozdobne.info